

Kreativita a podnikavost ve vzdělávání z pohledu kariérového poradenství

PhDr. Jana Vongreyová

Praha 2013

Kreativita a podnikavost ve vzdělávání z pohledu kariérového poradenství

PhDr. Jana Vongreyová

Národní ústav pro vzdělávání

Praha 2013

Poděkování

Rádi bychom poděkovali všem, kteří byli ochotni se podělit o výsledky své práce a poskytnout tak inspirující příklady dobré praxe.

Obsah

1. Úvod	3
2. Teoretická východiska kreativity a podnikavosti	4
2.1. Definice.....	4
2.2. Kreativita a podnikavost v kurikulárních dokumentech	7
2.3. Kreativní podnikání	10
3. Kreativní kariérové poradenství	11
3.1. Kariérové poradenství na školách	12
3.2. Kreativní kariérové poradenství jako reakce na dynamicky se rozvíjející trh práce.....	13
4. Současné možnosti výuky k podnikavosti a kreativitě v České republice	16
4.1. Nejvyužívanější nástroje pro výuku kreativity a podnikavosti v České republice	16
4.2. Inspirativní vzdělávací programy, projekty a iniciativy zaměřené na rozvoj podnikavosti a kreativity	19
5. Závěr	29
6. Bibliografie	30

Vydal Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků

© NÚV 2013

Korektura: Oddělení pro informační a publikační činnost

Vydání první

Praha 2013

ISBN 978-80-7481-022-0

1. Úvod

V poslední době se v odborných kruzích mnoho diskutuje o kreativitě a podnikavosti jako o hybné síle ekonomického růstu. Odborníci nejen z řad kreativních a kulturních průmyslů upozorňují na nedostatek kreativního vzdělávání na školách i v samotném kurikulu. Na tuto obavu reaguje i nový strategický rámec pro evropskou spolupráci v oblasti vzdělávání a odborné přípravy *Vzdělávání a odborná příprava 2020* (ET 2020). Jedním ze čtyř strategických cílů uveřejněných v *Závěrech Rady* ze dne 12. května 2009 je i **cíl zlepšit kreativitu a inovace, včetně podnikatelských schopností, na všech úrovních vzdělávání a odborné přípravy**¹. Z pohledu kariérového poradenství je rozvoj kreativního a inovativního myšlení velice důležitý v rámci profesní přípravy všech oborů, neboť i ze strany zaměstnavatelů je vysoká poptávka po kreativním a podnikavém personálu. Tato publikace proto reaguje na aktuální diskurz o důležitosti kreativního myšlení a podnikavosti v životě každého jedince, nicméně nahlíží na tuto problematiku z perspektivy kariérového poradenství. Neklade si za cíl vyčerpávajícím způsobem zachytit toto komplexní téma, ale měla by být **podnětem k diskuzi o kreativitě jako cíli i metodě kariérového vzdělávání a poradenství**. Z těchto důvodů je tato práce určena kariérovým a výchovným poradcům, učitelům průřezového tématu *Člověk a svět práce* a dále všem zájemcům o kariérové poradenství. Má za cíl představit stěžejní odborné práce na toto téma i konkrétní zahraniční a tuzemské projekty, které ačkoliv se většinou věnují problematice kreativity a podnikavosti ve vzdělávání obecně, mohou být aplikovatelné nebo inspirativní i pro kariérové poradenství.

Dlouhodobý trend vývoje trhu práce ukazuje, že čím dál více lidí je nuceno vykonávat jiná povolání než ta, pro která by je měla předurčovat získaná kvalifikace. Dle šetření Národního ústavu pro vzdělávání z roku 2013 týkajícího se využití kvalifikace absolventů středních škol na trhu práce si po skončení střední školy našlo práci ve svém oboru jen 45 % dotázaných absolventů oborů vzdělávání s výučním listem a 35 % dotázaných absolventů oborů vzdělávání s maturitní zkouškou. Tyto alarmující výsledky poukazují na **vzrůstající význam celoživotního učení a potřebnost kariérového poradenství**. Z výsledků analýz také vyplývá, že přibližně polovina absolventů si při změně oboru vystačila se všeobecnými znalostmi a že absolventi ve svém prvním zaměstnání nejvíce využívali právě tzv. měkké

¹ *Závěry Rady ze dne 12. května 2009 o strategickém rámci evropské spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy (ET 2020)* (Úř. věst. C 119 ze dne 28. 5. 2009) [online]. 23. 10. 2009 [Cit. 5. 4. 2013]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/ef0016_cs.htm

dovednosti², což jsou výsledky, které čím dál tím více platí i pro úroveň vzdělání s výučním listem³.

Dle výsledků šetření potřeb zaměstnavatelů a připravenosti absolventů škol, které proběhlo pod záštitou projektu Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy (VIP Kariéra II – KP) v roce 2013, **zaměstnavatelé zaujali poměrně kritický postoj k současnému vývoji systému vzdělávání**. Co se týká systémových doporučení, navrhují větší propojení teoretické výuky s praxí, intenzivnější spolupráci škol se zaměstnavatelskou sférou. U absolventů by na druhou stranu ocenili zejména **pracovitost, samostatnost, kreativní přístup, zodpovědnost** apod.⁴ Podobné výsledky přineslo i setkání focus group složené ze zástupců středních odborných škol a zaměstnavatelů, které bylo organizováno pod záštitou projektu CENTRES za účelem diskuze k problematice připravenosti absolventů na trh práce. Opětovně byla představiteli zaměstnavatelů a škol akcentována důležitost rozvoje klíčových kompetencí, přičemž jako velice důležitý nástroj vidí obě strany větší kooperaci škol se zaměstnavateli, což jednoznačně slouží k rozvoji odborných znalostí i klíčových kompetencí.

Předkládaná publikace je věnována kreativitě a podnikavosti z perspektivy kariérového poradenství, které je vnímá jako jedny ze základních klíčových kompetencí a dovedností pro řízení vlastní kariéry. První část publikace se věnuje **teoretickému vymezení pojmů kreativita a podnikavost** a tomu, jak je popisují české kurikulární dokumenty. V další části publikace je prezentován nový směr kariérového poradenství, **tzv. kreativní kariérové poradenství**, které je chápáno jako nevyhnutná reakce na rychle se měnící trh práce, a tudíž na měnící se požadavky na budoucí absolventy. Třetí oblast, které je v publikaci věnována pozornost, je představení **současné situace na poli vzdělávání k podnikavosti a kreativitě v České republice** a také stručné představení **inspirativních tuzemských i zahraničních projektů, vzdělávacích programů a iniciativ**, které se touto problematikou zabývají.

2. Teoretická východiska kreativity a podnikavosti

2.1. Definice

Kreativita, nutnost ji rozvíjet a učit se kreativně myslet bylo donedávna výsadou tzv. uměleckých oborů a uměleckého vyučování. Kreativita byla vnímána jako kvalitní vlastnost výjimečných jedinců. Od tohoto pojetí se však pomalu upouští a naopak v dnešní době je **kreativita**, především v pracovní sféře, **velmi ceněnou dovedností každého jedince**. Nejčastěji se s požadavkem „být kreativní“ setkáváme ve škole nebo v práci v souvislosti s řešením nějakého nového, netypického úkolu. Jak to tedy s tou kreativitou je? Je dána jenom vyvoleným jedincům, nebo je možné se ji naučit?

² Pozn. autorky: Měkké dovednosti (anglicky soft skills) jsou takové kompetence v chování, které mají vztah k sociální inteligenci a vycházejí z osobnostních a charakterových vlastností daného jedince. Radíme sem: komunikační dovednosti, schopnost řešit konflikty, asertivitu, kreativní a týmové řešení problémů, sebereflexi, flexibilitu atd.

³ Trhlíková, J. *Využití kvalifikace absolventů středních škol na trhu práce. Zpráva ze šetření absolventů škol*. NÚV, Praha 2013, s. 35–36.

⁴ Doležalová, G. a Vojtěch, J. *Potřeby zaměstnavatelů a připravenost absolventů škol – šetření v sekundárním sektoru*. NÚV, Praha 2013, s. 39.

Jedna ze základních definic tvořivosti uvádí, že **tvořivost** neboli **kreativita** (z lat. *creo* = tvořím), či **invence**, je zvláštní soubor schopností, které umožňují uměleckou, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost. Ta se projevuje jako vynalézavost, jako vznik něčeho nového, originálního, popř. tvůrčím řešením problémů⁵. V odborných kruzích se často používá rozdělení na dva druhy kreativity, které původně nastínil psycholog maďarského původu Mihaly Csikszentmihalyi. Jeho rozdělení pojmu kreativita na „**Kreativitu s velkým K**“ („*big C Creativity*“) a „**kreativitu s malým k**“ („*small c creativity*“) postupně přijalo mnoho odborníků. „Kreativita s velkým K“ se vztahuje k tvořivosti uměleckých děl či vědeckých objevů, které mění způsob, jakým lidé přemýšlejí o určitém tématu nebo problému, zatímco „kreativita s malým k“ se vztahuje k tvořivosti související s každodenním řešením problémů. Zatímco je tedy „Kreativita s velkým K“ považována za znamení génia, je „kreativita s malým k“ chápána jako důkaz vyspělosti jedince, jako potřebná způsobilost pro fungování v okolním světě⁶.

„Kreativita s malým k“ je často reflektována ve výzkumech věd jako psychologie, sociologie, antropologie či lingvistika, které obrátily svou pozornost na každodenní kreativní výstupy „obyčejných“ lidí. Valenta definuje tzv. „**kreativitu každodennosti**“ následovně:

„Kreativita každodennosti se poměřuje spíše tím, jak jsme schopni třeba jen o „čtvrtkrok“ překročit limity svého vnímání, uvažování a cítění; jak jsme schopni opustit zaběhané algoritmy jednání v situacích, do nichž se dostáváme; jak si poradíme, když nefunguje běžné řešení, nebo jak ho umíme vylepšit; co uvidíme z toho, co není vidět přímo (jak pronikat pod povrch jevů či situací, vidět „příležitosti“ apod.); jak zareagujeme mimo naše obvyklá schémata ve zcela běžných událostech všedního dne.“⁷

Americký psycholog Torrance⁸, který se dlouhodobě věnoval výzkumu kreativity, ji definuje jako **proces uvědomování si problému, hledání možných řešení, navrhování hypotéz, zkoumání a hodnocení a nakonec sdílení výsledků**. Dodává však, že tento proces zahrnuje také originální nápady, jiný pohled na věc, vybočení ze zaběhaných vzorců chování, rekombinace nápadů nebo hledání nových vztahů mezi jednotlivými prvky.

Torrance také definuje čtyři komponenty, dle kterých může být kreativita měřena:

1. **Plynulost** – schopnost vyprodukovat velké množství nápadů.
2. **Flexibilita** – schopnost vyprodukovat množství rozmanitých nápadů
3. **Zpracování** – schopnost nápad rozvíjet, přikrášlit nebo rozvinout
4. **Originalita** – schopnost vymyslet nápady, které jsou neobvyklé, statisticky vzácné, ne banální nebo zřejmé.

Protože ale kreativní proces v sobě nutně zahrnuje vytváření něčeho nového, ještě neověřeného, zahrnuje také **riziko neúspěchu**. Kreativní jedinec tudíž musí být

⁵ Průcha, J., Walterová, E. a Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Portál, Praha 2003, s. 151.

⁶ Csikszentmihalyi, M. *Creativity: Flow and the psychology of discover and invention*. Harper Perennial, New York 1996, s. 28.

⁷ Valenta, J. Sociální kreativita, osobnostní a sociální výchova. *Metodický portál RVP* [online]. 20. 4. 2010 [Cit. 5. 4. 2013]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/8481/socialni-kreativita-osobnostni-a-socialni-vychova.html/>

⁸ Torrance, E. P. *Creativity. What research says to the teacher, Series No. 28*. National Education Assosiation. Washington DC 1969, s. 4. [online] [Cit. 2. 9. 2013]. Dostupné z: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED078435.pdf>

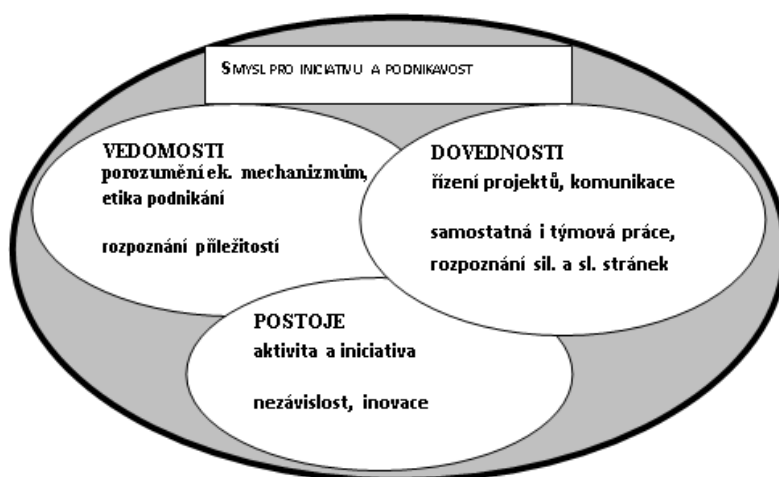
i sebevědomý a nezávislý, což jsou vlastnosti, jejichž projevy můžou být ve školním prostředí vnímány poněkud problematičtější.

Kreativita je také součástí **kompetencí pro podnikavost**. Pojem, který v našem prostředí není zatím velmi zažitý, se často zaměňuje s pojmem podnikání. Zatímco ale podnikání je soustavná samostatná činnost jedince za účelem dosažení zisku, podnikavost je vnímána jako kompetence velice důležitá pro podnikání. Její použití je však mnohem širší. Jak uvádí Malach⁹, současná terminologie v oblasti výchovy k podnikání používá řadu pojmů jako podnikavost, podnikatelské kompetence, podnikatelský duch, smysl pro podnikavost, podnikatelské vzdělávání aj. Terminologická nesourodost může být způsobena rozdíly v překladu dokumentů Evropské unie, které také používají několik termínů, jako např. „entrepreneurship“, „entrepreneurship education“, „entrepreneurial education“, „entrepreneurship spirit“ atd.

V dokumentech Evropské unie, jako je *Doporučení Evropského parlamentu a Rady o klíčových schopnostech pro celoživotní učení*¹⁰, ale třeba i nový strategický rámec pro evropskou spolupráci v oblasti vzdělávání a odborné přípravy *Vzdělávání a odborná příprava 2020 (ET 2020)*¹¹, najdeme kompetenci pojmenovanou „**smysl pro iniciativu a podnikavost**“. Dle Malacha¹² se smyslem pro iniciativu a podnikavost rozumí:

„...schopnost jedince převádět myšlenky do praxe, která předpokládá tvořivost, schopnost zavádět novinky a nést rizika i plánovat a řídit projekty s cílem dosáhnout určitých cílů. Tato schopnost je přínosná pro všechny v každodenním životě doma a ve společnosti, zaměstnancům pomáhá pochopit souvislosti jejich práce a umožňuje jim chopit se příležitostí.“

Obr. 1 Struktura kompetence „smysl pro iniciativu a podnikavost“

Zdroj: Malach, J. *Výchova k podnikavosti a vysoké školy. Aula*, 2008, roč. 16, č. 2, s. 42. [online] [Cit. 2. 9. 2013]. Dostupné z: <http://www.csvs.cz/aula/clanky/2008-2-vychova-k-podnikavosti.pdf>

⁹ Malach, J. *Výchova k podnikavosti a vysoké školy. Aula*, 2008, roč. 16, č. 2, s. 41. [online] [Cit. 2. 9. 2013]. Dostupné z: <http://www.csvs.cz/aula/clanky/2008-2-vychova-k-podnikavosti.pdf>

¹⁰ *Doporučení Evropského parlamentu a Rady EU ze dne 18. prosince 2006 o klíčových kompetencích pro celoživotní učení* (2006/962/ES). [online] [Cit. 26. 7. 2013]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:cs:PDF>

¹¹ *Závěry Rady ze dne 12. května 2009 o strategickém rámci evropské spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy (ET 2020)* (Úř. věst. C 119 ze dne 28. 5. 2009) [online]. 23. 10. 2009 [Cit. 5. 4. 2013]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/ef0016_cs.htm

¹² Ibid.

Je zřejmé, že kreativitu a podnikavost je nutno chápat v širších společenských souvislostech, jako důležité kompetence pro úspěšný přechod na trh práce a také jako **dovednosti pro řízení vlastní kariéry**. Pojem pocházející z anglického „career management skills“ (CMS) v českém jazyce není zatím úplně ustálen, nicméně v rétorice kariérových poradců je užíván stále častěji. Termín **řízení kariéry** (career management) se původně objevoval v 80. letech minulého století výhradně v souvislosti s politikou a praxí organizací v oblasti rozvoje kariéry, profesního rozvoje zaměstnanců, a to zejména středního a vyššího managementu. Poradenské služby ve školství tento koncept popisují termínem **kariérové vzdělávání** (career education), přičemž terminologické spojení „dovednosti pro řízení vlastní kariéry“ se objevilo ve vztahu k hodnocení procesu kariérového vzdělávání a jeho převzetí vedlo potenciálně k restrukturalizaci aktivit z obecných cílů týkajících se povědomí o možnostech vzdělávání, povoláních, trhu práce atd. k explicitnímu rozvoji schopností žáků a studentů řídit svou kariéru¹³. Z těchto důvodů se teď také zaměříme na výskyt kreativity a podnikavosti v českých kurikulárních dokumentech.

2.2. Kreativita a podnikavost v kurikulárních dokumentech

Obecnější chápání pojmu kreativita, neboli „kreativita s malým k“, se u nás začalo více rozšiřovat se zaváděním konceptu **vzdělávání podle kompetencí** (*competency-based education*), jehož cílem je, aby učící se jedinec byl schopen efektivně zvládat situace a úkoly, které mu budou svěřeny, a aby se postupně stával samostatnějším při dosahování osobních i společenských cílů¹⁴. V České republice byl tento model vzdělávání, který má za cíl kromě předávání oborových znalostí a dovedností i rozvíjení tzv. **klíčových kompetencí**, zaveden kurikulární reformou, která navazovala na současné trendy ve vzdělávání v zemích EU a OECD. Reforma kurikula představuje soubor obecně platných principů a pravidel, jejichž smyslem je reformovat dosavadní systém vzdělávání. Její formální zakotvení představuje *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, tzv. Bílá kniha*,¹⁵ a *školský zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*¹⁶, který vstoupil v platnost 1. 1. 2005. Kurikulární dokumenty jsou tvořeny na dvou úrovních: státní – v podobě *Národního programu vzdělávání a rámcových vzdělávacích programů* (RVP) a školní – v podobě *školních vzdělávacích programů* (ŠVP), podle kterých se uskutečňuje vzdělávání v konkrétní škole.

Pojem klíčové kompetence je v dnešní době velice často skloňován a používán bez nutnosti vysvětlení, ačkoliv definicí klíčových kompetencí je snad ještě více než definicí kreativity. Pracovní skupina Evropské komise definovala klíčové kompetence jako:

¹³ Zvariková, M. Kariérové vzdelávanie, rozvíjanie schopností riadiť svoju kariéru. *Kariérové poradenstvo v teórii a praxi*, 2012, roč. 1, č. 2, s. 16. [online] [Cit. 2. 9. 2013]. Dostupné z: http://web.saaic.sk/nrcg_new/kpj/doc/KPJ_2012-02.pdf

¹⁴ Veteška, J. a Tureckiová, M. *Kompetence ve vzdělávání*. Grada, Praha 2008, s. 36.

¹⁵ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha*. MŠMT, Praha 2001. [online] [Cit. 2. 9. 2013] Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>

¹⁶ *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*. MŠMT. [online] [Cit. 2. 9. 2013]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>

„...ty kompetence, jež představují přenosný a univerzálně použitelný soubor vědomostí, dovedností a postojů, které potřebuje každý jedinec pro své osobní naplnění a rozvoj, pro zapojení se do společnosti a úspěšnou zaměstnatelnost“¹⁷.

Zatímco v „tradičním“ přehledu klíčových kompetencí podle Vetešky¹⁸ má kreativita a schopnost řešit problémy své čestné místo, v novém *Evropském referenčním rámci*¹⁹, vycházejícím z *Doporučení Evropského parlamentu a Rady Evropské unie z prosince 2006 o klíčových kompetencích pro celoživotní učení*²⁰, již ve výčtu osmi oblastí klíčových kompetencí explicitně formulována není. Nicméně je zde zahrnuta kategorie smysl pro iniciativu a podnikavost, která v sobě zahrnuje i schopnost tvořivě myslet a řešit problémy.

České kurikulární dokumenty kreativitu zahrnují v popisu několika průřezových klíčových kompetencí. **Rámcové vzdělávací programy** (dále jen RVP) základního vzdělávání tvořivost samostatně jako klíčovou kompetenci neformulují. Kategorie tvořivost je zahrnuta do oblasti kompetencí k řešení problému a dále do oblasti kompetencí pracovních, pomocí kterých je žák schopen se adaptovat na různé pracovní podmínky. Podnikavost je zde zahrnuta do kompetencí pracovních v souvislosti s „rozvíjením podnikatelského myšlení žáků“²¹.

V RVP gymnaziálního vzdělávání se kreativita objevuje explicitně v kategorii kompetencí sociálních a personálních, kde je vnímána jako nástroj, díky kterému je žák schopen přizpůsobovat se měnícím se životním a pracovním podmínkám a vzhledem ke svým možnostem a schopnostem je ovlivňovat. Dále je také vyjádřena v rámci kompetencí k podnikavosti, které v RVP gymnaziálního vzdělávání již představují samostatný celek v rámci klíčových kompetencí²². V rámci **kompetencí pro podnikavost** by si tedy žák gymnázia měl osvojit následující dovednosti:

- cílevědomě, zodpovědně a s ohledem na své potřeby, osobní předpoklady a možnosti se rozhoduje o dalším vzdělávání a budoucím profesním zaměření;
- rozvíjí svůj osobní i odborný potenciál, rozpoznává a využívá příležitosti pro svůj rozvoj v osobním a profesním životě;
- uplatňuje proaktivní přístup, vlastní **iniciativu a tvořivost**, vítá a podporuje inovace;

¹⁷ Veteška, J. a Tureckiová, M. *Kompetence ve vzdělávání*, Grada, Praha 2008, s. 60.

¹⁸ „Tradiční“ přehled klíčových kompetencí: 1. *Komunikace a spolupráce*, 2. *Schopnost učit se a schopnost myslet*, 3. *Samostatnost a výkonnost*, 4. *Schopnost nést odpovědnost*, 5. *Kreativita a schopnost řešit problémy*, 6. *Odůvodnění a hodnocení*. Viz Veteška, J. a Tureckiová, M. *Kompetence ve vzdělávání*. Grada, Praha 2008, s. 48.

¹⁹ Evropský referenční rámec zahrnuje osm klíčových kompetencí: 1. *Komunikace v mateřském jazyce*, 2. *Komunikace v cizích jazycích*, 3. *Matematická kompetence a základní kompetence v oblasti vědy a technologií*, 4. *Kompetence k práci s digitálními technologiemi*, 5. *Kompetence k učení*, 6. *Kompetence sociální a občanské*, 7. *Smysl pro iniciativu a podnikavost*, 8. *Kulturní povědomí a chápání uměleckého vyjádření*. Viz *Doporučení Evropského parlamentu a Rady EU ze dne 18. prosince 2006 o klíčových kompetencích pro celoživotní učení (2006/962/ES)*. [online] [Cit. 26. 7. 2013]. Dostupné z:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:cs:PDF>

²⁰ *Doporučení Evropského parlamentu a Rady EU ze dne 18. prosince 2006 o klíčových kompetencích pro celoživotní učení (2006/962/ES)*. [online] [Cit. 26. 7. 2013]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:cs:PDF>

²¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, Praha 2007. [online] [Cit. 5. 9. 2013]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf

²² *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, Praha 2007. [online] [Cit. 22. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPG-2007-07_final.pdf

- získává a kriticky vyhodnocuje informace o vzdělávacích a pracovních příležitostech, využívá dostupné zdroje a informace při plánování a realizaci aktivit;
- usiluje o dosažení stanovených cílů, průběžně reviduje a kriticky hodnotí dosažené výsledky, koriguje další činnost s ohledem na stanovený cíl;
- dokončuje zahájené aktivity, motivuje se k dosahování úspěchu;
- posuzuje a **kriticky hodnotí** rizika související s rozhodováním v reálných životních situacích a v případě nezbytnosti je připraven tato **rizika nést**;
- chápe podstatu a principy podnikání, zvažuje jeho možná rizika, vyhledává a kriticky posuzuje příležitosti k uskutečnění podnikatelského záměru s ohledem na své předpoklady, realitu tržního prostředí a další faktory.

RVP pro střední odborné vzdělávání v části věnované kompetencím ve všeobecně vzdělávací složce s pojmy tvořivost/kreativita a podnikavost téměř nepracují. Tvořivost a podnikavost však můžeme najít v popisu kompetencí k řešení problému a kompetencí k pracovnímu uplatnění a podnikatelským aktivitám (u kategorie H, M, L0 a nástavbového studia a konzervatoří) a kompetencí k pracovnímu uplatnění (u kategorie J a E). Poslední jmenované kategorie vzdělávání už z pracovních kompetencí vypustily i základní informace o podstatě a principech podnikání²³. Jak jsme si ale objasnili v předchozí kapitole, podnikání a podnikavost, ačkoliv spolu velice souvisejí, nejsou to samé. V odborném vzdělávání tudíž chybí pojetí kompetencí pro podnikavost v takovém znění, jak jsou popsány v RVP gymnaziálního vzdělávání i navzdory tomu, že tyto kompetence patří do skupiny klíčových kompetencí daných *Doporučením Evropského parlamentu a Rady EU*.

Kromě důrazu na rozvíjení přenositelných klíčových kompetencí přinesla kurikulární reforma také důraz na realizaci tzv. **průřezových témat**, tedy tematických okruhů, které procházejí napříč vzdělávacími oblastmi a mají pozitivní vliv na rozvíjení klíčových kompetencí žáků. Pro oblast kariérového vzdělávání je vyčleněno průřezové téma **Člověk a svět práce**, které je zahrnuto v *rámcových vzdělávacích programech* základního, středního odborného i gymnaziálního vzdělávání.

Vzdělávací oblast **Člověk a svět práce v rámci základního vzdělávání** se cíleně zaměřuje na praktické pracovní dovednosti a návyky a doplňuje celé základní vzdělávání o důležitou složku nezbytnou pro uplatnění člověka v dalším životě a ve společnosti. Tím se odlišuje od ostatních vzdělávacích oblastí a je jejich určitou protiváhou. Je založena na tvůrčí myšlenkové spoluúčasti žáků. **Na prvním stupni** jsou vyučovány čtyři tematické okruhy: *Práce s drobným materiálem, Konstrukční činnosti, Pěstitelské práce a Příprava pokrmů*, přičemž na tvořivost je kladen důraz především v rámci vyučování *Práce s drobným materiálem*, kde se má žák mimo jiné naučit pracovat s prvky lidových tradic s různým materiálem a s využitím tvořivých činností. **Na druhém stupni** je obsah vzdělávacího oboru rozdělen na osm tematických okruhů: *Práce s technickými materiály, Design a konstruování, Pěstitelské práce a chovatelství, Provoz a údržba domácnosti, Příprava pokrmů, Práce s laboratorní technikou, Využití digitálních technologií, Svět práce*. Tematické okruhy na druhém stupni tvoří nabídku, z níž tematický okruh Svět práce je povinný a z ostatních školy vybírají podle svých podmínek a pedagogických záměrů minimálně jeden další okruh²⁴.

²³ *Rámcové vzdělávací programy* všech kategorií odborného vzdělávání jsou dostupné z: <http://www.nuv.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/rvp-os> [online] [Cit. 22. 8. 2013].

²⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, Praha 2007. [online] [Cit. 6. 9. 2013]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf

Právě tematický okruh *Svět práce* je prostorem, kde se dle RVP žáci kromě jiného mají naučit i základní informace o podnikání, a je tudíž vhodný i pro další rozvíjení podnikavosti a kreativity jako dovedností pro řízení vlastní kariéry.

Také **RVP gymnaziálního vzdělávání** obsahují vzdělávací oblast *Člověk a svět práce*, která se dále dělí na pět tematických okruhů: *Trh práce a profesní volba*, *Pracovněprávní vztahy*, *Tržní ekonomika*, *Národní hospodářství a úloha státu v ekonomice* a *Finance*. Ani tady se však RVP explicitně rozvoji kreativity a podnikavosti nevěnují. Výuka k podnikavosti je tady jen latentně obsažena v rámci výuky tematického okruhu *Tržní ekonomika*, po jehož absolvování by měl žák umět rozlišovat a porovnávat praktické využití jednotlivých forem podnikání, posoudit, která forma podnikání je v konkrétní situaci nejvýhodnější, posoudit výhody a rizika podnikání v porovnání se zaměstnáním a uvést, jak postupovat při zakládání vlastní podnikatelské činnosti a jak zažádat o živnostenské oprávnění²⁵.

Stejně tak i **RVP odborného vzdělávání** ve všech kategoriích oborů vzdělání se omezují, co se týče výuky k podnikavosti a kreativitě v popisu vzdělávací oblasti *Člověk a svět práce*, jen na pracovněprávní problematiku soukromého podnikání²⁶.

I když se ale popis vzdělávací oblasti *Člověk a svět práce* rozvoji podnikavosti a kreativity přímo nevěnuje, domníváme se, že právě realizace tématu *Člověk a svět práce* je vhodným prostorem k rozvoji dovedností pro řízení vlastní kariéry, a tudíž i kreativity a podnikavosti, které v současném světě chápeme jako nezastupitelné dovednosti a schopnosti pro konkurenceschopnost na trhu práce.

2.3. Kreativní podnikání

Ačkoliv kreativitu a podnikavost vnímáme jako přenositelné kompetence důležité pro pracovní uplatnění každého jedince, přece jenom existuje oblast, ve které jsou vysloveně nenahraditelné, a tou je **kreativní podnikání – „creative entrepreneurship“**. Ve stručnosti si tento termín představíme, neboť v oblasti kreativního vzdělávání a vzdělávání k podnikavosti je jeho znalost důležitá. Kreativní podnikání je pojem úzce spjatý se samotným předmětem podnikání, což jsou v tomto případě **tzv. kreativní a kulturní odvětví průmyslu**, neboli kreativní a kulturní průmysly. Tento název pochází z přímého překladu z anglického originálu „Creative and Cultural Industries“ (CCIs).

Kreativními a kulturními průmysly (dále jen KKP) se v České republice soustavně zabývá Institut umění – Divadelní ústav, v současné době v rámci výzkumnému projektu „Mapování kreativních a kulturních průmyslů“²⁷. Hlavním cílem tohoto projektu je především získání kompletních a detailních informací o stavu jednotlivých odvětví KKP v České republice včetně informací o působení globálního prostředí na toto odvětví.

Ačkoliv je termín KKP používán jako jeden celek, je možné ho podle oblastí zaměření rozdělit zvlášť na kreativní průmysly a kulturní průmysly.

²⁵ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Výzkumný ústav pedagogický v Praze. Praha 2007. [online] [Cit. 6. 9. 2013]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPG-2007-07_final.pdf

²⁶ *Rámcové vzdělávací programy* všech kategorií odborného vzdělávání jsou dostupné z: <http://www.nuv.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/rvp-os> [online] [Cit. 6. 9. 2013].

²⁷ Projekt je financován z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) formou dotace Ministerstva kultury ČR. Pro více informací o projektu viz: <http://www.idu.cz/cs/mapovani-kulturnich-a-kreativnich-prumyslu-v-cr>

Do **kreativních průmyslů** jsou řazeny oblasti reklamy, architektury a designu. Jedná se tedy o činnosti, při kterých se umění a kultura stávají „tvůrčí“ investicí do produkce „nekulturního“ zboží. Funkčnost výstupů a převládající komerční charakter činností těchto oblastí jsou předpokladem jejich vysokého podílu na ekonomickém výkonu.

Mezi **kulturní průmysly** patří oblast filmu a videa, televizního a rozhlasového vysílání, videoher, hudby, knih a tisku. Kulturní průmysly jsou charakterizovány jako odvětví, která produkují kulturní produkty určené k masové reprodukci, hromadnému šíření vývozu. Oproti kreativním průmyslům jsou kulturní průmysly více provázány s oblastí umění. Typickým příkladem je oblast hudby, v níž se nejzřetelněji prolínají komerční činnosti s nekomerčními a jež zahrnuje jak produkty spotřebované na místě (koncerty), tak i produkty určené k masové produkci (CD aj.)²⁸.

V současné době patří **KKP mezi nejrychleji se rozvíjející ekonomický sektor** , přičemž dle studií Evropské komise z období let 2006–2011 rostla přidaná hodnota KKP mnohem rychleji než ekonomika obecně. Z hlediska přidané hodnoty pro evropskou ekonomiku představuje obrát KKP 2,6 % evropského HDP, což je větší přínos než přínos výroby potravin, nápojů a tabákových výrobků (1,9 %), textilního průmyslu (0,5 %) nebo chemického a gumárenského průmyslu a výroby umělých hmot (2,3 %). Dle expertní skupiny EU věnující se koordinaci KKP má zaměstnanost v kreativní a kulturní oblasti „atypický“ charakter, čímž je míněno, že jistým způsobem **předznamenává vývoj pracovního trhu zítřka** : je flexibilnější, často je vázána na konkrétní projekty, vyžaduje mobilitu a vysokou kvalifikaci²⁹.

3. Kreativní kariérové poradenství

V České republice je kariérové poradenství mladou, nicméně rychle se rozvíjející disciplínou. Ve vzdělávací oblasti vychází **z tradic výchovy k volbě povolání³⁰ a výchovného poradenství** . Rozšířilo se však i do jiných oblastí a v současné době poskytuje kariérové poradenství celá řada subjektů, přičemž nejvíce jich stále působí v rezortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) a Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV). Kariérovému poradenství se však čím dál více věnují i organizace v neziskovém sektoru, zejména co do zaměření na specifické cílové skupiny (zdravotně či mentálně znevýhodnění, cizinci, matky hledající pracovní uplatnění po návratu z rodičovské dovolené, osoby s kriminální minulostí atd.).

²⁸ Žáková, E. a kol. *Kulturní a kreativní průmysly v ČR*. Institut umění – Divadelní ústav, Praha 2011. [online] [Cit. 1. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.idu.cz/media/document/kulturni-a-kreativni-prumysly-v-ceske-republice.pdf>

²⁹ Expertní pracovní skupina členských států EU, *Otevřená metoda koordinace KKP. Pracovní plán pro kulturu na období 2011-2014. Strategická příručka*. Český překlad byl vydán v rámci výzkumného projektu Mapování kulturních a kreativních průmyslů v ČR 2011 – 2015, Institut umění – Divadelní ústav, Ministerstvo kultury ČR, Praha 2012. [online] [Cit. 1. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.culturenet.cz/res/data/016/001789.pdf>

³⁰ Předmět *Výchova k volbě povolání na základních školách* a *Úvod do světa práce* později nahradilo průřezové téma *Člověk a svět práce*. In: Eliášková, I. a Vojtěch, J. *Kariérové poradenství a systém infoabsolvent. Poradce ředitele školy*. 2013, roč. 1, č. 6, s. 7.

3.1. Kariérové poradenství na školách

Z pohledu klienta je nicméně škola prvním místem, kde se s kariérovým poradenstvím setkává, proto by měla hrát v kariérovém poradenství pro mládež hlavní roli. Již v předchozí kapitole jsme nastínili, že **kariérové poradenství na školách je praktikováno ve dvou navzájem se doplňujících rovinách**: v rámci kariérového vzdělávání a individuálního poradenství.

Kariérové vzdělávání je formálně zastoupeno v *rámcových vzdělávacích programech*, konkrétně v průřezovém tématu *Člověk a svět práce*. Povinná implementace tohoto tématu do školních vzdělávacích programů by měla zajistit **adekvátní přípravu nejen pro kariérové rozhodování, ale i pro osvojování nejdůležitějších znalostí a dovedností souvisejících s uplatněním ve světě práce, tedy dovedností pro řízení vlastní kariéry** (CMS). Jak dále uvádí Hladů a Drahoňovská³¹, při plánování a realizaci výuky je nezbytné respektovat poznatky kariérových teorií v tom smyslu, že rozhodování o další vzdělávací a profesní dráze není událostí, která nastává v jednom daném okamžiku života jedince, ale představuje dlouhodobý proces sestávající z množství propojených kroků. Při začleňování průřezového tématu *Člověk a svět práce* do školních vzdělávacích programů je tedy třeba brát v úvahu tuto skutečnost a věnovat mu pozornost **systematicky po celou dobu vzdělávacího procesu** (ať už mluvíme o základním, či středoškolském vzdělávání). Na kariérovém vzdělávání by se navíc měli spolupodílet pedagogové ze všech vyučovacích předmětů.

Druhou rovinou kariérového poradenství na školách je **individuální poradenství**, které má ve své gesci především výchovný poradce, který spolupracuje s třídními učiteli, učiteli výchov, případně s dalšími představiteli pedagogického sboru. Poskytování poradenských služeb může být v rozšířené podobě poskytováno i školním metodikem prevence, školním psychologem či speciálním pedagogem, pokud jimi škola disponuje. **Funkce výchovného poradce** je nicméně zřizována na všech školách (základních i středních) a **představuje jakousi první linii v individuálním kariérovém poradenství na školách**. Smutnou skutečností však zůstává velice malá časová dotace pro výchovné poradenství jako takové, přičemž kariérové poradenství je jedním z mnoha témat, které musí výchovný poradce ve své praxi obsáhnout. Výchovný poradce je zároveň zatížen i vyučovací povinnostmi a administrativní prací, což se negativně odráží v časové kapacitě, kterou může věnovat individuálnímu poradenství. Z toho důvodu jsou snahy oddělit kariérové poradenství od výchovného, které podporují i členové expertní skupiny OECD ve svém *Doporučení k systému kariérového poradenství pro Českou republiku*³², nanejvýš opodstatněné. V takovém případě by se kariérové poradenství stalo **svébytným uceleným okruhem činností** s jasně vymezenými pravidly a povinnostmi pro zúčastněné aktéry. Dle *Návrhu koncepce Integrovaného systému kariérového poradenství*³³, který vznikl pod záštitou projektu VIP Kariéra II – KP, by mělo mít kariérové poradenství na školách svého koordinátora, který by zajišťoval fungování celého komplexu činností spojených s kariérovým poradenstvím, tedy hlavně metodické vedení a plánování činnosti týmu zajišťujícího ve škole kariérové poradenství, metodickou a informační podporu učitelů při realizaci tématu *Člověk a*

³¹ Hladů, P. a Drahoňovská, P. *Rozhodování žáků základních a středních škol o dalším studiu a práci v pohledu žáků i jejich rodičů. Analýza vlivů sociálního okolí a využívání informačních zdrojů na základě dotazníkového šetření*. Národní ústav pro vzdělávání. Praha 2012, s. 32.

³² *Doporučení OECD k systému kariérového poradenství v ČR*. Národní ústav odborného vzdělávání. Praha 2003.

³³ Strádal, J. a kol. *Návrh koncepce Integrovaného systému kariérového poradenství*. Národní ústav pro vzdělávání. Praha 2013, s. 11–12.

svět práce a podporu třídních učitelů v otázkách volby dalšího vzdělávání, ale také komunikaci a spolupráci s dalšími poradenskými subjekty, zajišťování kontaktu s mimoškolním prostředím a světem práce, komunikaci s rodiči a v neposlední řadě zajišťování propagace služeb kariérového poradenství na školách.

3.2. Kreativní kariérové poradenství jako reakce na dynamicky se rozvíjející trh práce

Kariérové poradenství na školách tedy ještě není jednoznačně etablované především vzhledem ke zmíněné nedostatečné časové dotaci pro výchovné poradenství jako takové, zároveň se však jako disciplína proměňuje, čelí novým výzvám, řeší nové otázky, což musejí jeho poskytovatelé neustále reflektovat. **Současný, dynamicky se rozvíjející pracovní trh klade mnohem větší požadavky na rozvoj klíčových kompetencí a celoživotního vzdělávání.** V dnešní době už nemůžeme počítat s tím, že prvotní volba povolání nás bude provázet celým profesním životem. Jednou z příčin této skutečnosti je i celková situace na trhu práce, která klade značné nároky na flexibilitu uchazečů o práci a jejich ochotu dále se vzdělávat. Z analýz Českého statistického úřadu³⁴ vyplývá, že i když se situace na trhu práce dává do souvislosti především s ekonomickou krizí, pracovní trh nečeká v budoucnu žádná výrazná změna co do množství pracovních míst. V ideálním případě vývoj povede k větší flexibilitě pracovního trhu, tedy především ke vzniku většího množství úvazků na kratší pracovní dobu, tak aby mohl být plně využit potenciál pracovní síly ve věku, kdy plný úvazek znemožňuje studium, péče o děti, rodinu nebo není preferován. Ať už tato změna bude jednoduchá a rychlá, či nikoliv, jednoznačně můžeme říct, že změny v příštích letech nastanou, což s sebou zákonitě nese velkou míru nejistoty a také tlak na rozvoj nových kompetencí.

Mezinárodní konsorcium „Assessment and Teaching of 21st Century Skills“³⁵ definuje tzv. **dovednosti 21. století** a dělí je do čtyř kategorií:

1. **způsoby myšlení:** kreativita, kritické myšlení, schopnost řešit problémy, důraz na rozhodování a celoživotní učení
2. **způsoby práce:** komunikace a spolupráce
3. **pracovní nástroje:** informační a komunikační technologie (ICT), informační gramotnost
4. **dovednosti pro život ve světě:** aktivní občanství, život a kariéra, osobní a společenská odpovědnost

Nutnost rozvíjet tzv. dovednosti pro 21. století reflektuje i *Sdělení evropské komise* ze dne 20. 11. 2012 s názvem **Přehodnocení vzdělávání: investice do dovedností pro dosažení lepších socioekonomických výsledků**, kde je uvedeno, že:

„...do roku 2020 bude o 20 % více pracovních míst vyžadovat dovednosti na vyšší úrovni. Aby byla tato poptávka uspokojena, je zapotřebí, aby se v oblasti vzdělávání zvýšily standardy i úroveň dosaženého vzdělání a aby byly podporovány průřezové dovednosti

³⁴ Pro více informací o modelech předpokládaného vývoje trhu práce do roku 2050 v České republice viz: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/modely_predpokladaneho_vyvoje_trhu_prace_v_cr_do_roku_2050_20121115

³⁵ Pro více informací o konsorciu viz: <http://atc21s.org/>

potřebné k zajištění toho, že mladí lidé budou schopni mít podnikatelský přístup a přizpůsobovat se stále nevyhnutelnějším změnám na trhu práce během své kariéry“³⁶.

Dle tohoto sdělení je potřeba rozvíjet zejména **tzv. podnikatelské dovednosti, jelikož přispívají nejen k zakládání nových podniků, ale také k zaměstnatelnosti mladých lidí**. Evropská komise tedy vyzývá všechny členské státy, aby:

„...podporovaly podnikatelské dovednosti prostřednictvím nových a kreativních způsobů výuky a učení již od základní školy a zároveň se od středoškolského po vysokoškolské vzdělávání zaměřily na možnosti zakládání podniků jakožto profesního směřování. Ve všech oblastech a na všech úrovních vzdělávání by měly být začleněny zkušenosti z praxe prostřednictvím vzdělávání založeného na řešení konkrétních problémů a propojení s podnikatelskou sférou. Všichni mladí lidé by měli před ukončením povinné školní docházky získat alespoň jednu praktickou podnikatelskou zkušenost.“³⁷

Reflexe proměňujícího se trhu práce a požadavek na rozvíjení tzv. dovedností 21. století byla také pro mnohé zahraniční odborníky v oblasti kariérového poradenství prvotním impulzem pro přemýšlení nad novými obsahy i funkcemi kariérového poradenství. Doktorka Misug Jin³⁸, působící v kariérovém centru při Výzkumném institutu pro odborné vzdělávání KRIVET v Jižní Koreji, vysvětluje **nutnost upouštět od tradičního paradigmatu kariérového poradenství, tak jak jej vnímal především Holland** (Theory of Career Choice – RIASEC), který za teoretický základ kariérového poradenství považoval spojitost mezi typologickými zvláštnostmi lidí a typy lidské činnosti. Nedostatkem tohoto přístupu je jednak příliš optimistický pohled na vztah mezi hospodářským růstem a zvyšováním pracovních míst, tedy předpoklad, že bude dostatek pracovních míst pro všechny, ale také to, že nebere v úvahu dynamiku trhu práce (mění se požadavky, nutnost celoživotně se vzdělávat a rozvíjet).

Nové paradigma kariérového poradenství by mělo lidem pomáhat vytvořit svoje vlastní povolání nebo profesní dráhu, případně hledat alternativní cesty. Dr. Jin nazývá tento přístup **kreativní kariérové poradenství** (Creative Career Development – CCD), jelikož se zaměřuje na vytváření nových alternativ namísto „napasování“ lidí do již existujících vzorců.

³⁶ Sdělení komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů: Přehodnocení vzdělávání: investice do dovedností pro dosažení lepších socioekonomických výsledků. Štrasburk, 20. 11. 2012, s. 2. [online] [Cit. 8. 11. 2013]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/education/news/rethinking/com669_cs.pdf

³⁷ Ibid, s. 4.

³⁸ Dr. Misug Jin představila teoretické základy kreativního kariérového poradenství na setkání pracovní skupiny věnující se podpoře inovativních kompetencí ASEM ME Working Group on Innovative Competencies, 3. 10. 2013 v Kodani.

Obr. 2 Rozdíl mezi tradičním a kreativním přístupem ke kariérovému poradenství dle Dr. Jin

	Kreativní kariérové poradenství	Tradiční kariérové poradenství
Cíl	tvořit, inovovat	přizpůsobovat
Svět práce	dynamický, atypický, heterogenní	statický, typický, homogenní
Profesní dráha	flexibilní, alternativní	typická, jednostranná
Hlavní náplň	klíčové kompetence, podnikavost, kreativita	identifikace, rozhodování, dovednosti, informace, techniky

Svým pojetím tudíž kreativní kariérové poradenství velmi úzce souvisí i s dalším současným trendem v kariérovém poradenství, popsaným již v druhé kapitole, s řízením vlastní kariéry (career management). Jinými slovy, moderní kariérové poradenství se nezaměřuje jenom na pomoc člověku při výběru vzdělávání a povolání, ale **pomáhá lidem činit kvalifikovaná rozhodnutí o jejich životě a podporuje motivaci k celoživotnímu rozvoji osobnosti člověka**. Tím tedy kromě poskytování kariérových informací akcentuje i rozvoj dovedností pro řízení vlastní kariéry (career management skills) neboli kariérové vzdělávání. Úzeji pojaté kreativní kariérové poradenství tak klade největší důraz na rozvíjení kreativity a podnikavosti jako na nejdůležitější dovednosti pro řízení vlastní kariéry a života v 21. století.

Takto komplexně vnímané kariérové poradenství pochopitelně klade **velice vysoké nároky i na kariérové poradce, na jejich profesní rozvoj a další vzdělávání**. Specifickým případem jsou z tohoto pohledu kariéroví poradci na školách, kteří se potýkají s řadou časově náročných úkolů, což jim výrazně ztěžuje podmínky pro další vzdělávání. Přestože je situace kariérových poradců na školách dosti nepříznivá především z hlediska provázanosti s dalšími poradenskými službami (výchovným poradenstvím), a tudíž **nedostatečné časové dotace**, důležitost nadále se vzdělávat si uvědomují i samotní kariéroví poradci a učitelé průřezového tématu *Člověk a svět práce*. Vzdělávání kariérových poradců se věnoval i systémový projekt Národního ústavu pro vzdělávání (dříve Národního ústavu odborného vzdělávání) **VIP kariéra**³⁹, jehož e-learningový kurz úspěšně dostudovalo více než 5500 kariérových poradců. V e-learningovém vzdělávání kariérových poradců pokračuje dále i navazující projekt **VIP Kariéra II – KP**⁴⁰, kterým k tomuto datu prošlo více než 3600 kariérových poradců, učitelů a dalších zájemců o kariérové poradenství.

³⁹ Pro více informací viz stránky projektu: <http://www.vip.nuov.cz/>

⁴⁰ Pro více informací viz stránky projektu: <http://www.nuv.cz/projekty/karierove-poradenstvi>

4. Současné možnosti výuky k podnikavosti a kreativitě v České republice

Trendy a prognózy vývoje pracovního trhu reflektuje i **Strategie celoživotního učení České republiky**⁴¹ z roku 2007, která se zaměřuje především na rozvoj funkční gramotnosti a klíčových kompetencí. Víze pro celoživotní učení v ČR zdůrazňuje ekonomický, environmentální i sociální aspekt přínosu celoživotního učení. Vzhledem k tomu se soustřeďuje na podporu osobního rozvoje, aktivního občanství a zaměstnatelnosti, přičemž poslední ze jmenovaných cílů je definován následovně:

*„Celoživotní učení by mělo přispívat ke zvyšování zaměstnatelnosti, tzn. schopnosti nalézat zaměstnání a trvale se uplatňovat na trhu práce, a to nejen v ČR, ale také v zahraničí – zejména v Evropě. Vyžaduje orientovat všeobecné i odborné vzdělávání na průběžné zvyšování flexibility a adaptability člověka, na jeho tvořivost a iniciativu, na samostatnost a odpovědnost. Zároveň by mělo otevírat prostor pro inovace a podnikání a vytvářet tak nová pracovní místa.“*⁴²

V souladu s těmito cíli definuje strategie jako jeden z dílčích úkolů potřebu:
*„...poskytovat materiální a metodickou pomoc školám a učitelům při tvorbě a realizaci nových školních vzdělávacích programů zaměřenou zejména na šíření **inovativních výukových strategií** (např. projektová výuka, fiktivní firmy, studentské firmy apod.), které by rozvíjely motivaci k učení po celý život a umožnily rozvíjet u žáků klíčové kompetence (komunikace, práce v týmu, řešení problémů) umožňující člověku jednat adekvátně a efektivně v různých životních situacích.“*⁴³

Vidíme tedy, že podpora vzdělávání ke kreativitě a podnikavosti je zakotvena ve *Strategii celoživotního učení* i naznačena v jednotlivých průřezových tématech *rámcových vzdělávacích programů*, nicméně systematická podpora třeba ve formě národní strategie pro vzdělávání k podnikavosti zatím chybí. V této kapitole si proto představíme nejčastěji využívané formy vzdělávání k podnikavosti a kreativitě v České republice.

4.1. Nejvyužívanější nástroje pro výuku kreativity a podnikavosti v České republice

Projektová výuka

Velice často používaným nástrojem kreativního přístupu ke vzdělávání je tzv. projektové vyučování, což je vyučovací metoda, v níž jsou žáci vedeni k samostatnému zpracování

⁴¹ Strategie celoživotního učení v České republice. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha 2007. online] [Cit. 6. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr?highlightWords=strategie>

⁴² Ibid. s. 46.

⁴³ Ibid. s. 58.

určitých projektů a **k získávání zkušeností praktickou činností a experimentováním**. Projekt je v rámci projektové výuky chápán jako komplexní pracovní úkol, při němž žáci samostatně řeší určitý problém (problémový úkol, problémovou situaci apod.). Projekty mohou mít formu integrovaných témat, praktických problémů ze životní reality nebo praktické činnosti vedoucí k vytvoření nějakého výrobku, výtvarného či slovesného produktu⁴⁴. Mohou také řešit i aktuální problém školy, např. nedostatek kontaktů s lokálními zaměstnavateli, nevyužití prostory školy apod. Tato metoda může být ve finále velice užitečná pro samotnou školu a může také nastolit lepší spolupráci školy s místní komunitou, s lokálními zaměstnavateli a celkově tím vylepšit tzv. klima školy.

Projektová výuka se v dnešních školách těší velké popularitě. Jak uvádí Lucie Zormanová, tento typ výuky je velice **efektivní v souvislosti s naplňováním klíčových kompetencí vymezených v RVP**. Rozvíjí především odpovědnost, vytrvalost, toleranci, spolupráci, komunikační schopnosti, sebekritičnost, aktivitu, samostatnost a v neposlední řadě i tvořivost a podnikavost. Projektová výuka také napomáhá k začleňování mezipředmětových vazeb a průřezových témat do výuky. Navzdory tomu však tento pedagogický nástroj nemůže plnohodnotně nahradit pravidelné systematické vyučování, proto je v praxi používán jako doplněk tradiční výuky⁴⁵.

Fiktivní firmy⁴⁶

Řešitel v ČR: CEFIF (Centrum fiktivních firem), Národní ústav pro vzdělávání

Země: 42 zemí z celého světa

Typ: vyučovací předmět, kurz

Řešeno v letech: 1992 – současnost

Web projektu: <http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/centrum-fiktivnich-firem>

Myšlenku využití fiktivní firmy jako **pedagogického nástroje pro rozvoj kompetencí k podnikavosti** přinesl do České republiky doc. Rotport, CSc., působící na Katedře didaktiky ekonomických předmětů VŠE v Praze, kde také vzniklo Centrum fiktivních firem v České republice. Vznik konceptu vzdělávání prostřednictvím předmětu nebo kurzu Fiktivní firma však datujeme do 17. století, kdy bylo v Německu používáno pro zácvik nových pracovníků v místních manufakturách. Pro potřeby vzdělávání začaly být fiktivní firmy používány v německy mluvících zemích od druhé poloviny 20. století.

V roce 2003 přešlo působení Centra fiktivních firem pod vedení Výzkumného ústavu odborného školství (dnes Národní ústav pro vzdělávání). Od roku 2003 je CEFIF také přidruženým členem mezinárodní sítě fiktivních firem EUROPEAN.

Předmět Fiktivní firma je tradičně využíván především **středními obchodními školami**, zájem o tento předmět nicméně stoupá i u středních odborných škol jiného zaměření, neboť poskytuje možnost aktivně rozvíjet obchodní dovednosti a znalosti a kompetence k podnikavosti, případně doplňuje odborné kompetence znalostmi založit si a vést živnost.

⁴⁴ Průcha, J., Walterová, E. a Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Portál, Praha 2003, s. 184.

⁴⁵ Zormanová, L. Projektová výuka. *Metodický portál RVP* [online] [Cit. 21. 9. 2013]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/S/14983/PROJEKTOVA-VYUKA.html/>

⁴⁶ Informace o fiktivních firmách poskytl(a) Dana Batelková z Centra fiktivních firem. Pro více informací viz: <http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/centrum-fiktivnich-firem>

Jedná se o virtuální společnost, která simuluje reálné procesy, produkty a služby. V českých podmínkách je zakládána především žáky pod dohledem jejich vyučujícího a ve spolupráci s CEFIF, které výuku ve fiktivní firmě koordinuje.

Ve fiktivní firmě probíhají základní činnosti jako ve firmě reálné: nákup, prodej, skladování, komunikace s dodavateli a odběrateli, zpracovávání objednávek a faktur, výběr a příjem zaměstnanců, jejich odměňování a evidence, marketing, účetnictví a další. Jedinou odlišností je neexistence výrobního oddělení a faktického pohybu zboží, služeb a peněz.

Cílem výuky ve fiktivní firmě je trénovat iniciativu, samostatnost a také poskytnout žákům znalosti, jak založit a vést obchodní společnost nebo živnost. Žáci se učí pracovat v týmu, přijímat odpovědnost, rozvíjet iniciativu a zlepšovat své měkké a také odborné dovednosti. Důležitý je i trénink prezentace výsledků jak svých, tak celé společnosti.

Práce ve fiktivní firmě integruje jednotlivé odborné ekonomické předměty a poskytuje žákům znalosti a dovednosti, které upotřebí při zakládání vlastní firmy nebo které jim umožní získat zaměstnání po dokončení jejich vzdělávání. Předmět Fiktivní firma je ideálním řešením učební praxe.

Zavedení fiktivní firmy nicméně vyžaduje jisté **vstupní předpoklady**. Především je to vyučující, který musí být schopný a ochotný vést fiktivní firmu. Dále je to i podpora vedení školy, které musí zajistit dostatečnou hodinovou dotaci podle typu firmy, uvolnění žáků na veletrhy, soutěže apod. Důležité je i dostatečné technologické vybavení firmy (počítače, přístup na internet, tisk materiálů apod.).

Vyučování předmětu Fiktivní firma klade poměrně velké nároky i na přípravu učitele. Vzhledem k tomu, že se v rámci tohoto předmětu procvičuje teorie několika oblastí: účetnictví, ekonomiky, marketingu a práva, se málokdy stává, že má vybraný učitel všechny potřebné aprobace. Je tudíž nutné, aby se v dalších oblastech postupně zorientoval a zdokonaloval. Centrum fiktivních firem si uvědomuje, že zavedení tohoto předmětu do výuky může být náročné, proto nabízí konzultace učitelům přímo na školách a semináře pro učitele, ale i pro žáky. V průběhu celého školního roku mají učitelé i žáci k dispozici ke konzultacím Informační středisko CEFIF a často jej využívají.

Junior Achievement⁴⁷

Řešitel v ČR: Junior Achievement Czech Republic

Země: více než 120 zemí z celého světa

Typ: vzdělávací programy

Řešeno v letech: 1992 – současnost

Web projektu: <http://www.jacr.cz>

Junior Achievement je nejstarší a nejrozsáhlejší vzdělávací nezisková organizace na světě. Vznikla v roce 1919 v USA a dnes působí ve více než 120 zemích světa. Do jejích programů se každoročně zapojí na 10 milionů žáků a studentů ve věku od 6 do 22 let. Českou kancelář Junior Achievement založil v roce 1992 Tomáš J. Baťa. Vzdělávací

⁴⁷ Informace byly převzaty z oficiálního webu organizace Junior Achievement ČR: <http://www.jacr.cz> a byly konzultovány s manažerkou PR a komunikace JACR, paní Lucií Petrakovou.

programy Junior Achievement v ČR od té doby absolvovalo více než 300 tisíc žáků a studentů.

Základním školám nabízí organizace kurz Abeceda podnikání. Žákům a studentům středních a vyšších odborných škol pomáhá v rámci předmětu Studentská společnost JA zakládat reálné obchodní firmy, aby si **vyzkoušeli podnikání v praxi**, a zprostředkovává jim výuku ekonomické teorie, etické výchovy či interaktivních předmětů, kde se prostřednictvím počítačových simulací učí hospodařit s penězi nebo se stávají manažery výrobních firem či bank. Předměty a kurzy Junior Achievement jsou plně v souladu s *rámcovými vzdělávacími programy* základního, gymnaziálního a odborného vzdělávání, soustředí se na rozvoj klíčových kompetencí, mají mezioborový charakter a naplňují většinu průřezových témat.

Organizace Junior Achievement je akreditována Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Učitelům, kteří programy JA vyučují, organizace zajistí kromě metodických a výukových materiálů i **odborné proškolení**. Základem vzdělávacího systému je také spolupráce s firmami. Manažeři přednášejí žákům a studentům a podílejí se na výuce kurzů i na vedení organizace.

4.2. Inspirativní vzdělávací programy, projekty a iniciativy zaměřené na rozvoj podnikavosti a kreativity

Výše popsané programy a metody poskytly přehled nejčastěji využívaných typů vzdělávání k podnikavosti a kreativitě v České republice. Kromě toho však existuje spousta zahraničních, mezinárodních i národních iniciativ a projektů snažících se zavést principy kreativního vyučování a vzdělávání k podnikavosti, jejichž přístupy a potažmo výstupy mohou být inspirací i pro nás. Z toho důvodu jsme se rozhodli stručně představit nejruznější vzdělávací programy a projekty i v této publikaci. Z důvodu různého zaměření budou tyto programy a projekty představeny v abecedním pořadí.

ASEM ME Innovative Competences Program

Řešitel v ČR: Národní ústav pro vzdělávání

Koordinátor: dánské ministerstvo školství

Země: Brunej, Česká republika, Dánsko, Filipíny, Indonésie, Japonsko, Jižní Korea, Lotyšsko, Maďarsko, Malajsie, Norsko, Rakousko, Singapur, Vietnam

Typ: mezinárodní vzdělávací iniciativa zaštitěná procesem ASEM (Asijsko-evropské setkání)

Řešeno v letech: září 2012 – současnost (2015)

Web: <http://www.aseminfoboard.org>

„ASEM ME Innovative Competences Program“ (program pro rozvoj inovativních kompetencí) vznikl na základě iniciativy dánského ministerstva školství a má v plánu navazovat na „**ASEM Education Proces**“ (vzdělávací proces), který působí jako platforma

pro výměnu znalostí, zkušeností a výsledků výzkumu v oblasti vzdělávání mezi evropskými a asijskými státy. Napříč těmito dvěma regiony existuje bohatá škála způsobů, jak zajistit zlepšování a rozvoj osvědčených postupů v oblasti vzdělávání. Zatímco „ASEM Education Proces“ je z velké části zaměřen na vysokoškolské vzdělávání a celoživotní učení, „ASEM ME Innovative Competences Program“ se více soustředí na primární a sekundární vzdělávání se zvláštním zřetelem na kreativitu, podnikavost a aktivní občanství.

Program byl vyvinut s **cílem prozkoumat širokou škálu politik, postupů a pedagogických metod** týkajících se vzdělávání k podnikavosti, k rozvíjení inovativních kompetencí a aktivního občanství. Program bude podporovat výměnu osvědčených postupů v obou zastoupených regionech (Evropa a Asie), ale bude také zkoumat další postupy, které mohou podpořit snahu primárního a sekundárního školství zaměřit se na význam inovace v širším kontextu. Dále se program zaměřuje na shromažďování a komunikaci strategií, které podporují a vzdělávají děti a mládež v oblasti kompetencí pro podnikavost a inovace. Program chce také přispívat k mezikulturnímu pochopení významu inovativních kompetencí, a to přes poskytování příkladů **dobré praxe a také „další praxe“** neboli „dalších postupů“ (next practise).

Návrh programu byl vypracován ve spolupráci všech představitelů členských zemí⁴⁸ a byl představen na setkání představitelů ministerstev školství v Kuala Lumpur v květnu 2013 (ASEM ME 4: The Ministers meeting in Kuala Lumpur: 13–14 May 2013), kde byl schválen a podepsán. Výstupy programu budou uveřejněny po jeho ukončení v květnu 2015 a posléze budou prezentovány a hodnoceny na pátém setkání ministerských představitelů ASEM ME v Lotyšsku v prosinci 2015.

CENTRES (Creative Entrepreneurship in Schools)

Řešitel v ČR: Národní ústav pro vzdělávání

Koordinátor: British Council (Polsko)

Země: Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Litva, Polsko, Slovinsko, Velká Británie

Typ: mezinárodní vzdělávací projekt Comenius (Lifelong Learning Programme)

Řešeno v letech: únor 2012 – současnost (září 2014)

Web projektu: <http://www.centres-eu.org/>

Projekt CENTRES (Creative Entrepreneurship in Schools) je financovaný evropským programem celoživotního učení a jeho hlavním koordinátorem je British Council. V České republice je za projektovou realizaci odpovědný Národní ústav pro vzdělávání. Projekt je jako celek zaměřen na **rozvíjení klíčových kompetencí mladých lidí v oblasti iniciativy, kreativity a podnikavosti**, neboť podle názorů představitelů zaměstnavatelů z tzv. kreativních odvětví průmyslu (Creative and Cultural Industries) je velice obtížné najít podnikavý a kreativní personál se správnou kombinací vědomostí a dovedností.

⁴⁸ Pozn. autorky: V době přípravy návrhu (leden 2013) byly členy programu: Česká republika, Dánsko, Indonésie, Japonsko, Jižní Korea, Malajsie, Norsko, Německo, Vietnam. Po setkání ministerských představitelů v Kuala Lumpur v květnu 2013 se seskupení programu upravilo: Brunej, Česká republika, Dánsko, Filipíny, Indonésie, Japonsko, Jižní Korea, Lotyšsko, Maďarsko, Malajsie, Norsko, Rakousko, Singapur, Vietnam.

Hlavním cílem projektu je vytvoření **evropského fóra** pro otázky týkající se vzdělávání k podnikavosti s důrazem na specifickou oblast kreativních a kulturních průmyslů a pro sdílení inovací a osvědčených postupů v této oblasti. Pro naplnění tohoto společného cíle mají jednotliví partneři za úkol vytvořit a také ověřit postupy a metodologie v rámci jedinečných **pilotních aktivit**, jejichž výsledky budou posléze zpřístupněny ve znalostní databázi webového portálu projektu: www.centres-eu.org.

Partnerem projektu za Českou republiku je Národní ústav pro vzdělávání, konkrétně Oddělení pro celoživotní kariérové poradenství. Vzhledem k zaměření oddělení se pilotní aktivita České republiky věnuje podpoře **vzdělávání výchovných-kariérových poradců** a učitelů průřezového tématu *Člověk a svět práce* v oblasti vzdělávání k podnikavosti a kreativitě. V rámci pilotní aktivity byl vytvořen e-learningový kurz, který v období květen–srpen 2012 absolvovalo 10 učitelů středních škol ze Středočeského kraje. V současné době probíhá druhá fáze pilotní aktivity, mentoringový program, v rámci kterého si učitelé mohou v praxi ověřit svoje vědomosti získané během studia e-learningového kurzu a předat je svým žákům. Pilotní aktivita projektu bude ukončena v prosinci roku 2013 a její výsledky zveřejněny v únoru 2014.

Projekt CENTRES klade také velmi silný důraz na partnerství jak mezi školami a podnikateli a zaměstnavateli, tak i mezi jednotlivými organizacemi, které se problematice kreativního vzdělávání a výuce k podnikavosti věnují. Projektový tým byl sestaven tak, aby každá zúčastněná organizace přinesla nový pohled na dané téma, ale zároveň aby využívala a představila široké veřejnosti své osvědčené postupy a metodologie:

- **British Council**⁴⁹ – Koordinátor projektu CENTRES. BC je britská mezinárodní organizace pro vzdělávací příležitosti a kulturní vztahy. Působí ve 109 zemích a provozuje multilaterální programy v oblasti vzdělávání obecně, výuky anglického jazyka, umění atd. Pro specifickou oblast kultury a kreativity BC zřídila samostatný program (Creativity and Culture Economy Program), který se zaměřuje na sdílení zkušeností a budování vztahů mezi Velkou Británií a mezinárodními partnery působícími v této oblasti⁵⁰.
- **FFE – YE (The Danish Foundation for Entrepreneurship – Young Enterprise)**⁵¹ – Dánská nadace pro podporu podnikání se zaměřuje na rozvoj kompetencí mladých lidí v oblasti nezávislosti, inovací a podnikání. Nadace působí jako znalostní podpora pro všechny úrovně vzdělávání prostřednictvím rozvoje učebních materiálů, plánovaných aktivit, táborů, soutěží pro žáky a studenty a školení pro učitele. Pilotní aktivita dánského partnera se zaměřuje na rozvíjení spolupráce škol s podnikateli vytvářením sítě mentorů-podnikatelů, kteří se aktivně zapojují do výuky na školách.
- **SA Entrum**⁵² – Nadace Entrum je správní orgán pro tvorbu a realizaci Entrum programu pro mládež (Entrum Youth Programme – Entrepreneurial Centre). Tento vzdělávací program byl založen největším estonským podnikem Eesti Energia s cílem rozvíjet podnikatelské schopnosti mladých lidí a také podnítit jejich iniciativu a zodpovědný přístup k životu. Účast v programu je zdarma přístupná všem žákům středních škol (všeobecného i odborného zaměření) ve věku 15–17 let. V současnosti je Entrum vedoucím programem na poli

⁴⁹ <http://www.britishcouncil.org/>

⁵⁰ Pro více informací o programu viz: creativeconomy.britishcouncil.org

⁵¹ Pro více informací o organizaci viz: www.ffe-ye.dk

⁵² Pro více informací o organizaci a programu viz: www.entrum.ee

vzdělávání k podnikavosti a podnikání a působí v několika oblastech: nové technologie, kreativní průmysl, hudební průmysl, média a audiovizuální technika, služby a produkce a ekologické podnikání. Žákům je k dispozici 70 mentorů z oblasti podnikání a poradenství. Pilotní aktivita estonského partnera se soustřeďuje na specifickou oblast kreativních průmyslů se záměrem ještě více podpořit spolupráci podnikatelské sféry se školami.

- **Aalto SBC**⁵³ – Centrum pro malé podniky (The Small Business Center) při Ekonomické univerzitě v Aalto (Aalto University School of Economics) ve Finsku se specializuje na rozvíjení podnikatelských kompetencí prostřednictvím školení a výzkumů s výrazným důrazem na kreativní podnikání. Jeho hlavní cílovou skupinou jsou podnikatelé, studenti a učitelé. Zároveň intenzivně spolupracuje s vládními představiteli na vytváření politických opatření a návrhů týkajících se podpory vzdělávání k podnikavosti a podnikání na národní i evropské úrovni. To je zároveň jeho hlavní úloha i v rámci projektu CENTRES.
- **Lietuvos Junior Achievement**⁵⁴ – JA je mezinárodní vzdělávací nezisková organizace, jejíž cíle již byly popsány výše v souvislosti s činností české pobočky Junior Achievement – Czech Republic. Litevská pobočka JA má v projektu CENTRES za cíl zorganizovat 4denní soustředění pro žáky se zájmem o kreativní podnikání, kde se prostřednictvím různých aktivit seznámí s praktickými aspekty podnikání. Soustředění povedou zkušení pedagogové a mentoři – podnikatelé.
- **Polish Association of Creativity (PAC)**⁵⁵ – Polská asociace pro kreativitu je nezisková organizace působící ve všech regionech Polska, sdružující přibližně 150 pedagogů, psychologů, sociologů, lektorů, umělců, podnikatelů atd. Čestnými členy asociace jsou také univerzitní profesori, kteří se věnují výzkumu na poli kreativity (ve vzdělávání, vědě, reklamě atd.). Asociace aktivně spolupracuje se školami, ale i vládními institucemi na přípravě studijních modulů a různých výukových materiálů. PAC je největší vzdělávací nezisková organizace v Polsku a v rámci pilotní aktivity projektu CENTRES spolupracuje se 160 školami napříč Polskem na přípravě metodologie pro školení se zaměřením na podnikání v kreativních a kulturních průmyslech.
- **CEED Slovenia**⁵⁶ – Je součástí mezinárodní sítě podnikatelských center CEED (Center Entrepreneurship and Executive Development), působící v jihovýchodní Evropě. CEED pracuje s mladými podnikateli a poskytuje znalosti, zkušenosti a kontakty, které potřebují pro rozšíření svého podnikání. Specializují se na vývoj programů, které odpovídají potřebám podnikatelů. Klíčovým prvkem programů CEED je mentorství, které pro mladé podnikatele poskytují odborníci z řad zkušených podnikatelů. V rámci pilotní aktivity projektu CENTRES má organizace za cíl ověřit zavedení svého podnikatelského mentorského programu do výuky na středních školách. Tento program pozůstává z kombinace workshopů, projektové výuky a individuálního mentorství.
- **A New Direction** – Cílem londýnské organizace A New Direction je zajistit, aby všichni mladí Londýňané měli rovný přístup k uměleckému vzdělávání, které rozvíjí porozumění a zaměstnatelnost v kreativních odvětvích průmyslu.

⁵³ Pro více informací viz: <http://pienyrityskeskus.aalto.fi/en/>

⁵⁴ Pro více informací o organizaci viz: www.lja.lt

⁵⁵ Pro více informací o organizaci viz: www.p-s-k.pl

⁵⁶ Pro více informací viz: www.ceed-slovenia.org

Specializují se na vývoj vzdělávacích programů týkajících se kreativního podnikání. A New Direction je také oblastním zprostředkovatelem programu Creative Partnerships (program bude dále představen), spolupracujícího s 250 školami v Londýně. V rámci pilotní aktivity projektu CENTRES bude organizace spolupracovat s 5 školami a profesionály z kreativních průmyslů na vytvoření rámce pro stáže žáků v kreativních průmyslech.

Creative Partnerships⁵⁷

Řešitel: Creativity, Culture and Education (CCE)

Řešitel v ČR: Společnost pro kreativitu ve vzdělávání, o. p. s.

Země: Velká Británie

Typ: vzdělávací program

Řešeno v letech: 2002 – současnost (do roku 2011 byl finančně podporován vládou Velké Británie)

Web projektu: <http://www.creative-partnerships.com/>

Program Creative Partnerships (Kreativní partnerství) byl ve Velké Británii vládní „**vlajkovou lodí**“ **kreativního vyučování**. Program byl zaváděn do škol v celé Anglii od roku 2002 do 30. září 2011, přičemž v těchto letech byl dotován vládou Velké Británie (Arts Council England). Creative Partnerships je zároveň nejznámějším vzdělávacím programem společností Creativity, Culture and Education (CCE), která za něj v roce 2011 získala ocenění WISE v Kataru na Světovém summitu inovace pro vzdělávání (World Innovation Summit for Education – WISE).

V letech 2002–2011 pracovala CCE spolu s řadou regionálních organizací s více než 5000 školami napříč Velkou Británií. V současné době působí na mezinárodní úrovni, přičemž poskytuje poradenství a podporu těm zemím, které usilují o to, rozvíjet své vlastní tvůrčí vzdělávací programy. V České republice o zavedení programu usiluje **Společnost pro kreativitu ve vzdělávání, o. p. s.**, která v červenci roku 2013 zahájila spolu s Městskou částí Praha 12 projekt „Kreativní partnerství pro rovné příležitosti“. Projekt se zaměřuje na adaptaci programu Creative Partnerships do českého prostředí tak, aby zároveň podpořil žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, jejich individuální profilaci, vzdělávací úspěšnost, profesní a vzdělávací ambice. Projekt bude realizován na 3 základních školách zřizovaných MČ Praha 12.⁵⁸

Cílem programu je **rozvíjet u mladých lidí skrze kreativitu jejich aspirace a zvýšit jejich šance nejen ve škole, na pracovním trhu, ale v životě obecně**. Program tedy podporuje dlouhodobé partnerství škol a tzv. kreativních profesionálů, mezi něž řadí umělce, herce, architektky, podnikatele, vědce atd.

Organizace CCE chápe kreativitu jako zastřešující dovednost, která v sobě skrývá **schopnost spojovat nespojitelné, inovovat, řešit problémy a kriticky myslet**. Jednou ze základních podmínek úspěšného kreativního vyučování vidí v aktivním zapojení žáků do vedení vyučování a života školy obecně.

⁵⁷ Informace o programu byly převzaty z oficiálního webu programu: <http://www.creative-partnerships.com/>

⁵⁸ Pro více informací o projektu viz oficiální stránky organizace: www.crea-edu.cz

Školy se mohou přihlásit do tří různých typů programů podle jejich zaměření a potřeb:

- **„Enquiry Schools“:** Školy, které se zapojují do dílčího vzdělávacího programu zaměřeného na konkrétní cílové skupiny žáků a učitelů. Škola tak po dobu jednoho roku spolupracuje s vybraným „kreativním profesionálem“ na zlepšování konkrétní oblasti vzdělávání (např. čtení, matematika, ICT). Škola na spolupráci dostává od CCE grant, přičemž se také musí na financování spolupodílet 25 %. Školy dostanou k dispozici tzv. „kreativního agenta“, který jim nejdříve pomůže identifikovat oblast, ve které by se mohly zlepšit, a navrhne také způsob, jakým se dá s problémem pracovat. Jeho úloha je nesmírně důležitá, neboť vlastně navrhuje pro každou školu jedinečné řešení a pomáhá jí také najít umělce neboli „kreativního profesionála“. Úspěšné projekty spolupracovaly se širokou škálou „kreativních profesionálů“ z různých prostředí a oborů včetně umělců, hudebníků, tanečníků, vědců, architektů, kuchařů, nebo třeba zahrádkářů. Tento mix odborníků znamená, že projekty mohou být navrženy tak, aby apelovali na širokou škálu zájmů a různé styly učení.
- **„Change Schools“:** Školy, které si přejí zapojit se do programu zaměřeného na změnu klimatu celé školy. V rámci tohoto programu škola spolupracuje s Creative Partnerships po dobu tří let, během nichž se školou spolupracuje několik „kreativních profesionálů“ na různých dílčích projektech, které se zaměřují na rozvíjení kreativního potenciálů žáků a na profesní rozvoj učitelů a na spolupráci se širší komunitou školy, tedy hlavně s rodiči a rodinami žáků. Dopady a výsledky tohoto typu programu jsou samozřejmě mnohem komplexnější a viditelnější než u programu „Enquiry Schools“. Zároveň vyžaduje mnohem víc úsilí ze strany školy, přičemž škola se musí zavázat ke spolupráci na celou dobu tří let.
- **„Schools of Creativity“:** Tyto školy jsou, dá se říct, na špici kreativního vyučování, zapojují se do intenzivního a dlouhodobého programu. Posléze mohou vést místní a národní sítě škol a pomáhají vytvářet politiky a praxe napříč programem Creative Partnerships. V průběhu trvání projektu na této úrovni působilo 55 škol. Tyto školy byly vybrány již na základě prokázané praxe s kreativním vyučováním.

Program Creative Partnerships je postaven na dlouhodobých vztazích mezi „kreativními profesionály“ a školami. „Kreativní profesionálové“ pracují jako jacísi zmocněnci vzdělávacího programu přímo se žáky a učiteli. Díky spolupráci s „kreativními profesionály“, reprezentujícími různé disciplíny, mladí lidé rozvíjejí širokou škálu dovedností, znalostí a schopností. Výzkumy organizace dále zdůrazňují, že důležitým faktorem v rozvoji pozitivních vztahů byla i spolupráce učitelů s „kreativními profesionály“, přičemž ti je inspirovali a povzbudili k vyzkoušení nových metod učení a způsobů komunikace a interakce s mladými lidmi.

Několik šetření a výzkumných zpráv, včetně britské školní inspekce (Ofsted), poukazují na **významný pozitivní dopad** programu Creative Partnerships na všechny zúčastněné strany: mladé lidi, rodiče, učitele a školy a „kreativní profesionály“. V roce 2006 Ofsted publikoval zprávu o dopadu programu Creative Partnerships poté, co zkoumal vzorek 36 škol zapojených do programu. Dle zprávy žáci vykazovali výrazné zlepšení ve čtení, psaní, mluvení, v matematice. Žáci dále uměli efektivně využívat informační a komunikační technologie napříč různými předměty.

Projekt Creative Partnerships nahlíží na kreativitu jako na metodu, pomocí které je možné vhodně zvoleným způsobem zatraktivnit jakýkoliv předmět, a tím i zlepšit výsledky žáků. Zároveň však vnímá kreativitu i jako cíl vzdělávání. Kreativita, jak ji program definuje, zahrnuje **zvidavost, vytrvalost, představivost, spolupráci a disciplínu**. Takto chápaná kreativita je úzce provázaná a stěžejní pro rozvoj klíčových kompetencí. Rozvoj kreativity je proto zásadní pro další profesní i osobní rozvoj žáků.

Future City Jobs⁵⁹

Řešitel v ČR: British Council (Česká republika)

Koordinátor: British Council (Česká republika)

Země: Česká republika, Španělsko, Estonsko, Velká Británie, Švédsko, Polsko

Typ: mezinárodní vzdělávací projekt

Řešeno v letech: 2011–2012

Web projektu: <http://creativecities.britishcouncil.org/future-city-jobs>

Velká Británie je v oblasti vzdělávání ke kreativitě i podnikavosti na vysoké úrovni. O šíření důležitosti těchto přístupů i cílů vzdělávání i do jiných zemí se stará Britská rada (British Council), která několik projektů zaměřených na toto téma představila už i v České republice. Jedním z úspěšných projektů byl i projekt Future City Jobs, věnující se **posilování zaměstnanosti mladých lidí prostřednictvím kulturních a kreativních odvětví průmyslu**. Projekt v letech 2011–2012 vedl British Council ČR za podpory programu Evropské unie Progress a spolupracovalo na něm šest partnerských organizací ze šesti zemí Evropy, vedle České republiky také Španělsko (San Sebastian), Estonsko (Tallinn), Velká Británie (Glasgow), Švédsko (Södertälje) a Polsko (Wrocław).

Cílem projektu byl rozvoj nových iniciativ, které by posílily **zaměstnávání mladých lidí v kulturních a kreativních odvětvích průmyslu** a usnadnily by jim přechod ze škol na pracovní trh. V uvedených městech proběhly workshopy, jejichž účastníci se pomocí zavedené metody *Future City Game*⁶⁰ snažili vymyslet, jakým způsobem by bylo možné zlepšit uplatnění mladých lidí prostřednictvím kreativních a kulturních průmyslů na trhu práce. Projektový tým složený ze zástupců partnerských měst posléze vybral dva z nápadů, které získají z grantu Evropské komise částku na odměnu pro koordinátora, jež povede projekt po dobu šesti měsíců. Uspěly San Sebastian a Wrocław. Obě tato města se v roce 2016 stanou Evropskými hlavními městy kultury.

⁵⁹ Pro více informací o projektu viz oficiální stránky projektu: <http://creativecities.britishcouncil.org/future-city-jobs>

⁶⁰ Metoda *Future City Game* (Hra město budoucnosti) vznikla v rámci projektu „Creative Cities“ (Kreativní města), který realizuje British Council od roku 2008. Future City Game představuje novou kreativní metodu pro zapojování veřejnosti do plánování rozvoje měst. Jejím cílem je týmové vytváření nápadů řešících specifické problémy evropských měst a městských částí. Více o metodě viz oficiální stránky projektu „Creative Cities“: <http://creativecities.britishcouncil.org>

Podnikavá škola⁶¹

Řešitel v ČR: Jules a Jim, o. s.

Země: ČR

Typ: vzdělávací a zážitkové programy, poradenství

Řešeno v letech: od roku 2012

Web projektu: <http://www.podnikavaskola.cz>

Hlavní náplní činnosti občanské společnosti Jules a Jim je rozvoj vztahů, osobnostně sociálních dovedností a podnikatelského myšlení žáků a učitelů v komunitě školy. Od roku 2004 společnost nabízí školám specializované programy pro žáky a učitele, ale i komplexní poradenství a podporu pro vedení škol. U žáků a učitelů se organizace zaměřuje především na osobnostně sociální rozvoj, komunikační dovednosti, schopnost efektivní spolupráce, rozvoj důvěry a empatie, zvládání konfliktů, vedení a motivaci.

Od roku 2012 rozvíjí Jules a Jim, o. s., projekt Podnikavá škola, jehož cílem je pomáhat českým školám a univerzitám zavádět a nabízet vzdělávací programy zaměřené na rozvoj podnikatelského myšlení a podnikatelských dovedností. Projekt má za cíl také podporovat vlastní podnikatelské aktivity škol a zapojovat do nich žáky, studenty, pedagogy a celou komunitu kolem školy či univerzity.

Organizace nabízí také kroužky a volitelné předměty (pro žáky a studenty), jednorázové a blokové workshopy (starší studenti, dospělí) či inovativní zážitkově vzdělávací akce (např. městská zážitková hra „Zažij podnikání jinak“, „innovation camps“).

Metodicky vychází z principů a nástrojů „design thinking“, „lean start-up“ a „human centred approach“. Jejich společným znakem je jednoduchost, srozumitelnost, orientace vnímání skutečných potřeb zákazníků a následná tvorba a testování business modelů. Důraz je kladen také na inovace a společensky odpovědné podnikání.

Vizí autorů projektu jsou podnikavé a podnikající školy a univerzity, které:

- učí žáky a studenty myslet kriticky, vnímat problémy ve svém okolí a nacházet inovativní podnikatelská řešení,
- umožňují svým žákům a studentům aplikovat získané znalosti a dovednosti v rámci vlastních formálních i volnočasových aktivit,
- rozvíjejí podnikatelské myšlení a vedou žáky, studenty a další aktéry v okolí školy ke společenské odpovědnosti a trvalé udržitelnosti.

⁶¹ Informace poskytl manažer projektu Mgr. Lukáš Policar. Pro více informací viz: www.podnikavaskola.cz

Podnikavost žáků⁶²

Celý název projektu: Podpora rozvoje kompetencí k podnikavosti a inovativnosti žáků základních škol

Řešitel v ČR: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta

Partner: Základní škola Šafaříkova, Valašské Meziříčí

Země: Česká republika

Typ: projekt ESF Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost

Řešeno v letech: listopad 2010 – srpen 2013

Web projektu: www.vyukapodnikavosti.cz

Projekt byl zaměřen na rozvoj podnikatelských a inovativních kompetencí žáků základních škol v České republice. Hlavním cílem bylo zavedení **výukových materiálů pro výuku klíčových kompetencí**, které u žáků podnítky kreativní uvažování a budou je motivovat k novým nápadům, jež budou žáci umět definovat, prezentovat a obhájit před ostatními. Pod pojmem rozvoj podnikavosti autoři projektu rozumějí **posilování schopností žáků převádět myšlenky do praxe**, které předpokládají tvořivost, schopnost zavádět novinky a nést rizika i plánovat a řídit projekty s cílem dosáhnout určitých cílů. Tyto schopnosti jsou přínosné pro všechny v každodenním životě a pomáhají žákům pochopit souvislosti jejich práce a umožňují jim chopit se příležitostí. **Podnikání** („enterprise“) může být definováno jako „*aplikace kreativních myšlenek a inovací do praktických situací*“. Tento koncept kombinuje kreativitu, rozvíjení myšlenek a řešení problémů s vyjadřováním myšlenek, komunikací a praktickými činy.

Aktivity projektu proto byly zaměřeny především na:

- vytvoření výukových materiálů pro pedagogy a žáky základních škol,
- proškolení pedagogických pracovníků v oblasti výchovy k podnikavosti a inovativnosti,
- realizování projektových dnů podnikatelského vyučování ve školách,
- šetření a diagnostiku žáků v oblasti kompetencí k podnikavosti a inovativnosti.

Kromě podpory žáků základních škol a víceletých gymnázií zavedl projekt i **podporu pedagogickým pracovníkům** prostřednictvím vzdělávací autority, jakou je Ostravská univerzita v Ostravě. Tato podpora zahrnuje počáteční praktickou přípravu stávajícím a budoucím pedagogům, v jejímž rámci pedagogové získají čas a zdroje pro plánování, realizaci a hodnocení činností, jsou jim poskytnuty učební materiály a zároveň dochází k jasnějšímu vymezení jejich postojů a rolí v rámci ŠVP.

Mimořádně precizně vypracované stránky projektu poskytují zájemcům o vzdělávání k podnikavosti nejen informace o této problematice, ale i argumentace důležitosti implementace tohoto typu vzdělávání, dále příklady dobré praxe, a především možnost zdarma získat výukové a metodické materiály a absolvovat instruktáž určenou

⁶² Informace byly převzaty z oficiálního webu projektu: www.vyukapodnikavosti.cz a konzultovány s manažerem projektu Mgr. Stanislavem Dlouhým.

pedagogickým pracovníkům II. stupně základních škol a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií v České republice.

Studentská obchodní snídane⁶³

Řešitelé: Gymnázium Globe, s. r. o., Střední škola KNIH, o. p. s., a Business for Breakfast ČR, s. r. o.

Země: Česká republika

Typ: projekt ESF Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost

Řešeno v letech: 2012 – současnost

Web projektu: www.studentskasnidane.cz

Studentská obchodní snídane je společným projektem tří partnerů: Gymnázia Globe, s. r. o., Střední školy KNIH, o. p. s., a Business for Breakfast ČR, s. r. o. **Koncept obchodní snídane**, z kterého vychází projekt „Studentská snídane“ přinesla do českého prostředí anglická franšizová společnost Business for Breakfast ČR, s. r. o. Představuje novou generaci zjednodušeného získávání obchodních příležitostí prostřednictvím sítě úspěšných, profesionálně organizovaných **klubových setkání**, jež se vyznačují proaktivním přístupem, vytvářením nových obchodních vztahů a výměnou kvalitních referencí a doporučení. Výstupem projektu „Studentská obchodní snídane“ je uskutečnění jedné obchodní snídane za dodržení takřka všech procesních pravidel s jediným rozdílem – v roli zástupců jednotlivých firem vystupují žáci středních škol ČR. Žáci tak mají za úkol dozvědět se o společnostech, jež budou zastupovat, maximum poznatků. Zejména však pochopit jejich „ducha“: tedy nejen, co je předmětem podnikání, ale rovněž to, jakou přidanou hodnotu řídicí pracovníci těchto firem přinášejí. Nejen jak se firma navenek prezentuje, nýbrž také to, čím by se chtěla v budoucnu stát.

Po pedagogické stránce je cílem projektu příprava žáků na profesní život prostřednictvím seznámení se s **reálně fungujícími firmami**, tvořivým promyšlením prezentace těchto firem, nácvikem prezentačních a komunikačních dovedností, samotnou prezentací členů podnikatelských klubů a v neposlední řadě pochopením podstaty a výhod „networkingu“ pro nejrůznější oblasti života. V celkovém důsledku má projekt za cíl přispět ke snazšímu **uplatnění absolventů** všech zúčastněných škol na trhu práce.

Z hlediska **podnikatelského sektoru** přispívá projekt k propagaci ideje „networkingu“ jako pozitivní formy spolupráce v tržním prostředí informační společnosti, dále k propojení oblasti počátečního odborného i všeobecného vzdělávání na jedné straně a reálného prostředí světa práce na straně druhé. Nezanedbatelným důsledkem tohoto propojení může být též vytipování podnikatelských talentů v řadách žáků a jejich oslovení přítomnými zástupci firem za účelem budoucí spolupráce.

Díky pozitivnímu ohlasu projektu se podařilo rozvinout spolupráci mezi organizátory projektu a Národním ústavem pro vzdělávání, která vyvrcholila sérií připravovaných

⁶³ Informace o projektu byly převzaty z oficiálního webu projektu: www.studentskasnidane.cz a konzultovány s manažerem projektu Mgr. Richardem Jurečkou, Ph.D. Pro další informace viz článek: Jurečka, R. Studentská obchodní snídane. *Metodický portál RVP*. [online] [Cit. 23. 10. 2013]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/O/17575/studentska-obchodni-snidane.html>

webinářů na téma rozvoje podnikavosti žáků. První z těchto webinářů se pro širokou pedagogickou veřejnost realizoval 2. října 2013. Na základě zkušeností z prvního ročníku Studentské obchodní snídaně vznikla rovněž sada **10 pracovních listů**, jež poskytují metodický návod učitelům středních škol, kteří se na svých školách rozhodnou uspořádat podobnou akci. Pro velkou úspěšnost projektu se společnost Business for Breakfast ČR, s. r. o., rozhodla projekt institucionalizovat a rozvíjet i v dalších letech ve formě občanského sdružení.

V současnosti je připravován třetí ročník studentské obchodní snídaně, který rovněž proběhne v reálném prostředí podnikatelského klubu v Brně za přítomnosti zástupců prezentovaných firem a členů poroty, která jednotlivá žákovská vystoupení ohodnotí, poskytne k nim zpětnou vazbu a rozhodne o nejlepších výkonech žáků – „podnikatelů“. Studentská snídaně bude mít **charakter soutěže** – vítězové obdrží od zástupce Business for Breakfast speciální ceny. Do akce budou zapojeny další, zejména obchodně a podnikatelsky zaměřené střední školy v ČR, které se prostřednictvím dálkového přístupu zúčastní projektového „networkingu“. Snídaně bude přenášena i v přímém přenosu na webových stránkách projektu 20. listopadu 2013 od 8:30.

5. Závěr

Kreativita a podnikavost jsou tradičně vnímány jako kompetence spjaté s působením v tzv. kreativních a kulturních průmyslech a jako kompetence přímo související s podnikáním. V souvislosti s celospolečenskými změnami v 21. století a přímo v návaznosti na nejistotu, kterou vyvolala ekonomická krize, se o kreativitě a podnikavosti velmi často mluví jako o nejdůležitějších „**dovednostech 21. století**“. Ve *Sdělení evropské komise* pro členské státy je explicitně vyjádřena i návaznost tzv. podnikatelského vzdělávání na zaměstnatelnost mladých lidí, tedy názor, že kompetence k podnikání jsou velice důležité nejen pro budoucí podnikatele, nýbrž pro každého jedince, jelikož mu mohou napomáhat při řízení vlastní kariéry („career management“). **Výuka dovedností pro řízení vlastní kariéry** („career management skills“) by měla být kromě poskytování kariérových informací hlavní náplní kariérového vzdělávání na školách, ale i v jiných organizacích zabývajících se kariérovým poradenstvím.

Pro oblast kariérového vzdělávání je v českých kurikulárních dokumentech základního, odborného i gymnaziálního vzdělávání vyčleněno průřezové téma **Člověk a svět práce**, jehož hlavním cílem je vybavit žáka takovými znalostmi a kompetencemi, které mu pomohou optimálně využít jeho osobnostní a odborné předpoklady **pro úspěšné uplatnění na trhu práce a pro budování a řízení jeho profesní kariéry**. Ačkoliv se popis vzdělávací oblasti *Člověk a svět práce* tématu výuky k podnikavosti a kreativitě jako klíčovými kompetencím přímo nevěnuje (omezuje se jen na pracovněprávní problematiku soukromého podnikání), domníváme se, že právě realizace tématu *Člověk a svět práce* může být vhodným prostorem k rozvoji dovedností pro řízení vlastní kariéry, a tudíž i kreativity a podnikavosti, které v současném světě chápeme jako nezastupitelné dovednosti a schopnosti pro konkurenceschopnost na trhu práce.

Z tohoto předpokladu vychází i jeden z aktuálních trendů kariérového poradenství, který přímo reaguje na nevyzpytatelnost vývoje pracovního trhu budoucnosti, tedy **kreativní kariérové poradenství**. Nové paradigma kariérového poradenství by mělo lidem pomáhat

vytvořit si své vlastní povolání nebo profesní dráhu, případně hledat alternativní cesty. Svým pojetím tak kreativní kariérové poradenství velmi úzce souvisí i s dalším trendem v kariérovém poradenství, který zdůrazňuje **rozvoj dovednosti pro řízení vlastní kariéry**. Jinými slovy, moderní kariérové poradenství se nezaměřuje jenom na pomoc člověku při výběru vzdělávací dráhy a povolání, nýbrž **pomáhá mu také činit kvalifikovaná rozhodnutí o jeho životě a podporuje motivaci k celoživotnímu rozvoji osobnosti**.

Takto komplexně vnímané kariérové poradenství klade **velice vysoké nároky na kariérové poradce, na jejich profesní rozvoj a další vzdělávání**. Zároveň za stávajících podmínek není časově ani kapacitně možné, aby se výrazně navýšil počet hodin věnovaných kariérovému vzdělávání, tím spíše přímo specializovanému na vzdělávání k podnikavosti a kreativitě. Publikace proto přináší základní přehled současně nejpoužívanějších nástrojů výuky k podnikavosti v České republice, které mohou školy využít a pro které již v současnosti existuje i kvalitní metodologická podpora. Věnuje se také představení škály zahraničních i tuzemských projektů, programů a iniciativ, které dokládají, že problematika výuky k podnikavosti a kreativitě je velice rychle se rozvíjející oblastí vzdělávání i z důvodu stoupajícího tlaku na její rozvoj ze strany Evropské unie. Zároveň mohou být přímou inspirací pro zapojení alespoň dílčích témat týkajících se kreativity a podnikavosti do výuky napříč základním, gymnaziálním i odborným vzděláváním.

6. Bibliografie

- Csikszentmihalyi, M. *Creativity: Flow and the psychology of discover and invention*. Harper Perennial, New York 1996.
- Doležalová, G. a Vojtěch, J. *Potřeby zaměstnavatelů a připravenost absolventů škol – šetření v sekundárním sektoru*. Národní ústav pro vzdělávání, Praha 2013.
- *Doporučení Evropského parlamentu a Rady EU ze dne 18. prosince 2006 o klíčových kompetencích pro celoživotní učení (2006/962/ES)*. [online] [Cit. 26. 7. 2013]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:cs:PDF>
- *Doporučení OECD k systému kariérového poradenství v ČR*. Národní ústav odborného vzdělávání. Praha 2003.
- Eliášková, I. a Vojtěch, J. Kariérové poradenství a systém infoabsolvent. *Poradce ředitele školy*, 2013, roč. 1, č. 6, s. 7-14.
- Expertní pracovní skupina členských států EU, *Otevřená metoda koordinace KKP. Pracovní plán pro kulturu na období 2011–2014. Strategická příručka*. Český překlad byl vydán v rámci výzkumného projektu Mapování kulturních a kreativních průmyslů v ČR 2011–2015, Institut umění – Divadelní ústav, Ministerstvo kultury ČR, Praha 2012. [online] [Cit. 1. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.culturenet.cz/res/data/016/001789.pdf>
- Hladě, P. a Drahoňovská, P. *Rozhodování žáků základních a středních škol o dalším studiu a práci v pohledu žáků i jejich rodičů. Analýza vlivů sociálního okolí a využívání informačních zdrojů na základě dotazníkového šetření*. Národní ústav pro vzdělávání. Praha 2012.

- Jurečka, R. Studentská obchodní snídane. *Metodický portál RVP*. [online] [Cit. 23. 10. 2013] Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/O/17575/studentska-obchodni-snidane.html/>
- Malach, J. Výchova k podnikavosti a vysoké školy. *Aula*, 2008, roč. 16, č. 2, s. 41. [online] [Cit. 2. 9. 2013]. Dostupné z: <http://www.csvs.cz/aula/clanky/2008-2-vychova-k-podnikavosti.pdf>
- *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha*, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha 2001. [online] [Cit. 2. 9. 2013]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>
- Průcha, J., Walterová, E. a Mareš, J. *Pedagogický slovník*, Vyd. 4., aktualit., Portál, Praha 2003.
- *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Výzkumný ústav pedagogický v Praze. Praha 2007. [online] [Cit. 22. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPG-2007-07_final.pdf
- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, Praha 2007. [online] [Cit. 5. 9. 2013]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf
- *Rámcové vzdělávací programy* všech kategorií odborného vzdělávání jsou dostupné z: <http://www.nuv.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/rvp-os>. [online] [Cit. 6. 9. 2013].
- *Sdělení komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů: Přehodnocení vzdělávání: investice do dovedností pro dosažení lepších socioekonomických výsledků*. Štrasburk, 20. 11. 2012. [online] [Cit. 8. 11. 2013]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/education/news/rethinking/com669_cs.pdf
- *Strategie celoživotního učení v České republice*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha 2007. [online] [Cit. 6. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr?highlightWords=strategie>
- Strádal, J. a kol. *Návrh koncepce Integrovaného systému kariérového poradenství*. Národní ústav pro vzdělávání. Praha 2013.
- Torrance, E. P. *Creativity. What research says to the teacher, Series No 28*. National Education Assosiation. Washington DC 1969. [online] [Cit. 2. 9. 2013]. Dostupné z: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED078435.pdf>
- Trhlíková, J. *Využití kvalifikace absolventů středních škol na trhu práce. Zpráva ze šetření absolventů škol*. Národní ústav pro vzdělávání, Praha 2013.
- Valenta, J. Sociální kreativita, osobnostní a sociální výchova. *Metodický portál RVP* [online]. 20. 4. 2010 [Cit. 5. 4. 2013]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/8481/socialni-kreativita-osobnostni-a-socialni-vychova.html/>
- Veteška, J. a Tureckiová, M. *Kompetence ve vzdělávání*. Grada, Praha 2008.
- *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, (školský zákon)*. MŠMT. [online] [Cit. 2. 9. 2013]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>

- *Závěry Rady ze dne 12. května 2009 o strategickém rámci evropské spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy (ET 2020)* (Úř. věst. C 119 ze dne 28. 5. 2009).
- Zormanová, L. Projektová výuka. *Metodický portál RVP*. [online] [Cit. 21. 9. 2013]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/S/14983/PROJEKTOVA-VYUKA.html/>
- Zvariková, M. Kariérové vzdelávanie, rozvíjanie schopností riadiť svoju kariéru. *Kariérové poradenstvo v teórii a praxi*, 2012, roč. 1, č. 2, s. 16. [online] [Cit. 2. 9. 2013]. Dostupné z: http://web.saaic.sk/nrcg_new/kpj/doc/KPJ_2012-02.pdf
- Žáková, E. a kol. *Kulturní a kreativní průmysly v ČR*. Institut umění – Divadelní ústav, Praha 2011. [online] [Cit. 1. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.idu.cz/media/document/kulturni-a-kreativni-prumysly-v-ceske-republice.pdf>

Internetové zdroje a zajímavé odkazy:

- creativeeconomy.britishcouncil.org
- <http://atc21s.org/>
- <http://pienyrityskeskus.aalto.fi/en/>
- <http://www.britishcouncil.org/>
- <http://creativecities.britishcouncil.org>
- <http://creativecities.britishcouncil.org/future-city-jobs>
- <http://www.creative-partnerships.com>
- http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/modely_predpokladaneho_vyvoje_trhu_prace_v_cr_do_roku_2050_20121115
- <http://www.idu.cz/cs/mapovani-kulturnich-a-kreativnich-prumyslu-v-cr>
- <http://www.jacr.cz>
- <http://www.nuv.cz/projekty/karierove-poradenstvi>
- <http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/centrum-fiktivnich-firem>
- <http://www.vip.nuov.cz/>
- www.ceed-slovenia.org
- www.centres-eu.org
- www.crea-edu.cz
- www.creative-partnerships.com
- www.entrum.ee
- www.ffe-ye.dk
- www.infoabsolvent.cz
- www.lja.lt
- www.nuv.cz
- www.podnikavaskola.cz
- www.p-s-k.pl
- www.studentskasnidane.cz
- www.vyukapodnikavosti.cz

